

HANNA SNELLMAN

Kansa tietää!

"Etnologin on parasta osata haastatella. Yksi-kään etnologi ei myönnä olevansa kokematon haastattelija samalla tavalla kuin kukaan ei kehuisi olevansa huono auton ajaja tai rakastaja", toteaa Uumajan yliopiston etnologian professori Billy Ehn metodologisessa oppikirjassa *Vardagslivets etnologi. Reflektioner kring en kulturvetenskap* (Ehn 1996, 129). Samassa teoksessa Lundin yliopiston professori Orvar Löfgren toteaa etnologiassa olleen sen satavuotisen historian aikana piirteitä, jotka ovat pysyneet samoina, ainoastaan sopeutuneet ajan vaatimiin muutoksiin. Yksi näitä piirteitä on viehtymys kenttätöihin (ruots. *fältarbetslusten*). Muita Löfgrenin mainitsemia jatkuvuutta edustavia tekijöitä ovat kiinnostus jokapäiväiseen, vuoropuhelu menneen ja nykyisen välillä, hyvin erilaisten lähdemateriaalien käyttö rinnakkain sekä eräänlainen metodologinen ketteryys. Viimeksi mainitulla Löfgren tarkoittaa sitä, että tutkimusaiheesta riippuen jokin osa tutkimuskohteesta - vertauskuvallisesti - on tarkennettu toisen osan jäädessä hämäräksi. Kaikenkattavia ismejä on etnologiassa ollut vain harvoin (Löfgren 1996, 77-87).

Suomalainen kansatiede on satavuotisen historiansa aikana seurannut ruotsalaisen etnologian esikuvia, tosin yleensä muutaman vuoden, joskus jopa kymmenen vuoden viiveellä. Mitä ruotsalaiset etnologit eilen, sitä suomalaiset kansatieteilijät huomenna, on hyvä nyrkkisääntö suomalaisen kansatieteen oppihistoriassa. Vuonna 1996 suomalainen kansatieteen professori ei todennäköisesti olisi pitänyt haastattelumetodia niin ainutlaatuisessa asemassa kuin Billy Ehn vaan yhtenä metodina muiden joukossa. Löfgrenin linjaaman kansatieteen pitkän keston hän olisi todennäköisesti allekirjoittanut Suomenkin osalta. Tieteenalassa on sisäänrakennettuna jo nimessä *kansatiede* se, että kansa tietää. Kysytään siis kansalta. Se, miten informaatiota on kansalta eri aikoina kerätty ja minkälaisen ilmiön viehtymys kenttätöihin on eri aikoina saanut, on tämän artikkelin aiheena.

Kansanelämä tutkimuksen kohteena

Käsite kenttätö (fältarbete) tuli sekä Ruotsis-

Kansatieteilijät keräsivät tutkimusaineistoa myös kyselyillä. Kuva sallalaisista heinämiehistä on tullut museoviraston kuva-arkistoon kyselyvastauksen liitteenä. Kuvateksti paljastaa 1960-luvun alun aineistonkeruun idean: "Lähtö heinätekoon 'ennen vanhaan*'. Näkyy haravat, hangat, pohjoisen malliset käyrät viikatevarret, vuotanahkainen laukku, kontti, piimäleili ja tuohinen sokeripullo." Silloisen nykyhetken asemasta oltiin kiinnostuneista ajasta ennen muutosta. - Kuva Museovirasto.

sa että Suomessa kansatieteelliseen käsitteistöön verrattain myöhään, 1960-1970-luvulla. Aikaisemmin tutkimusaineiston hankkimisesta haastatteleamalla ja havainnoimalla oli käytetty termiä keruu. Itse asiassa koko tieteenalan lähtökohtana oli keruu, tallentaminen. Talonpoikaiskulttuuri oli 1800-luvun loppupuolella muuttumassa kaupungistumisen ja teollistumisen seurauksena. Kansatieteen tehtävänä nähtiin lähinnä saksalaisperäisten esikuvien mukaisesti "tutkia ja kerätä ensisijaisesti oman kansan hengentuotteita, uskomuksia, tapoja, pukuja ja rakennuksia, siis ilmiöitä, joissa romantiikan ihailema kansan sielu näkyi" (Lehonen 1972, 194). Tallentaminen oli voimakkaasti kytköksissä museoiden esineistön kerääntymiseen. Henkilöistä yksilöinä tai edes ryh-

mänsä jäsenenä artefaktien taustalla ei oltu niinkään kiinnostuneita. Traditio jatkui pitkään. Kun kertojalle esitettiin kysymys, muutettiin se vielä 1960-luvulla muotoon "miten teidän pitäjässänne tehtiin heinää, vietettiin häitä, salvottiin rakennus tms.?" Oli melkein sama kerättiinkö aineisto kirjallisesti vai suullisesti kyselemällä. Historiallis-maantieteellisen metodin mukaisesti vastauksien perusteella piirrettiin ilmiöiden ikää ja levinneisyysaluetta kuvaavia karttoja. Innovaatiotutkimuksissa tarkasteltiin uutuuksien leviämistä (Löfgren 1996, 35, 45). Eräänlaisena reliktinä näkee vielä nykyisinkin tutkielmia, joissa etsitään ilmiöiden alkuperää, haetaan sitä ratkaisevaa ensimmäistä kertaa.

Orvar Löfgrenin mukaan Ruotsissa opiskelijat sosiaalistettiin 1910-1950-luvulla kansatieteilijöiksi keruutöitä teettämällä. Minkäänlaista metodologista opetusta ei ollut, vaan opiskelijat lähetettiin maaseudulle tehtäväänään "katsoa ja kerätä". Keruu kohdistui henkisen ja aineellisen kansankulttuurin osa-alueisiin. Niinkään tärkeää ei ollut se, mitä kerättiin, vaan että ylipäättänsä kerättiin. Tarkoituksena oli pelastaa katoamassa olevaa elämäntapaa dokumentoimalla siitä tietoja ja artefakteja arkistoihin ja museoihin. Keruutyötä ohjasivat tieteenalan vakiintuneet luokittelut (Löfgren 1996, 36-36). Aikalaiskuvaukset Suomesta viittaavat samanlaiseen tutkimustraditioon (Lehtonen 1997, 282-284). Kustaa Vilkuna kertoi saaneensa lyhyen metodiopetuksen, toteamuksen "työ tekijäänsä neuvoo" kansatieteen ensimmäiseltä professorilta U. T. Sireliukselta 1920-luvulla kylätutkimuksia aloitettaessa (Lehtonen 1972, 267).

Erona Ruotsiin verrattuna oli se, että jako aineellisen ja henkisen kansankulttuurin tutkijoiden välillä oli tarkka. Suomalaisen kansatieteilijän työskärsä olivat aineellinen ja sosiaalinen kansankulttuuri sekä monelta osin niin sanottu tapakulttuuri. Vuonna 1975 julkaistussa kansatieteen yleisesityksessä, Toivo Vuorelan *Suomalaisessa kansankulttuurissa*, on vielä nähtävissä kansatieteelle perinteisesti rajatut kohteet: metsästys ja kalastus, maanviljely ja karjanhoito, ruokatalous, rakennukset, tekniset taidot, puku, perhe, perhejuhlat, yhteisöllinen elämä, soittimet, kulku- ja kuljetusneuvot, kansanomaisen lääkitä, ajanlaskuja vuotuisjuhlat. Vuorela edusti vanhempaa tut-

kimustraditiota, eikä hänen kansaansa esipuheen mukaan periaatteessa kuuluneet muut kuin maaseudun talonpojat (Vuorela 1977). Kansatiede oli kuitenkin muuttumassa ja muuttunutkin.

Vain muutamaa vuotta myöhemmin julkaistussa Ilmar Talven *Suomen kansankulttuurissa* (1979) kansatieteen tutkimuskentän laajeneminen näkyy. Kirjan pääotsikot, asutus ja rakennukset, perinteiset elinkeinot, liikenneyhteydet ja kauppa, ruoka, vaatteet, tekstiilit ja kansantaide, sosiaaliset ja taloudelliset instituutiot, elämänkausiritit ja vuoden merkkipäivät, edustavat aihepiireiltään perinteistä kansatiedettä. Näkökulma on kuitenkin uusi. Kansaa eivät ole ainoastaan talonpojat ja maataomistava väestönosa vaan koko maaseudun asukkaiden kirjo. Pääotsikko, kaupungit ja teollisuusyhdyskunnat, kertoo myös sen, että kansatieteilijän työkenttä ei ollut ainoastaan maaseudulla vaan kaikkialla, missä on ihmisiäkin (Taive 1979). Tähän tutkimuskentän laajenemiseen liittyy myös tutkimusmenetelmien muuttuminen.

Keruutöistä kenttätöihin

Katsaus Helsingin yliopiston opetusohjelmaan osoittaa, että ratkaiseva työkalujen uusiutuminen kansatieteilijän työkalupakissa on tapahtunut 1960-luvun alussa. Lukuvuonna 1965-1966 kansatieteen museopainotteisen opetuksen rinnalle on vakiintunut cum laude -keruutehtävä. Assistentti Anna-Maria Reinilän tehtävänä oli ohjata opintoja, antaa cum laude

Tohtori Valonen haastattelemassa Asikkalan Hillilässä 90-vuotiaasta Rusilan vanhaa isäntää vuonna 1955. - Kuva Sven-Erik Krooks. Museovirasto.

-keruutehtävät ja järjestää kerran lukukaudesta museotekniikan kurssi (Helsingin yliopiston ohjelma lukuvuonna 1965-1966). Aikaisemmissa opetusohjelmissa pakollista keruutyötä ei mainita (esim. Helsingin yliopiston ohjelmat lukuvuosina 1958-1965), joskin keruita osakuntien retkillä tehtiin samalla tavalla kuin Ruotsissakin. Lukuvuonna 1967-1968 Martti Linkolan ja lukuvuonna 1969-1970 Leena Sammallahden tehtävänä oli hoitaa cum laude -keruutöihin liittyvät asiat (Helsingin yliopiston ohjelma lukuvuonna 1967-1968; Helsingin yliopiston ohjelma lukuvuonna 1969-1970).

Professori Niilo Valonen oli Helsingin yliopistossa se, joka toi cum laude -opintoihin kuuluvan keruun kansatieteen tutkintovaatimuksiin. Ensimmäiset cum laude -keruut ovat vuodelta 1960 eli ajalta, jolloin Niilo Valonen alkoi hoitaa kansatieteen professuuria Helsingissä. Professori Kustaa Vilkuna oli nimitetty akateemikoksi edellisenä vuonna (Herlin 1993, 375), ja Niilo Valosesta tuli hänen virkansa hoitaja. Professoriksi Valonen nimitettiin vuonna 1961 (Niilo Valosen kirjallista tuotantoa 1939-1972, 7). Ensimmäisten keruutöiden aihepiirit kertovat silloisen kansatieteen profiilista: Ilmo Nukarisen kansatieteen keruu-

Filosofian lisensiaatti Ilmar Talve opastaa piirtäjää, rouva Liisa Salminen-Anttilaa Helsingin pitäjän kirkonkylässä vuonna 1959. - Kuva Sven-Erik Krooks. Museovirasto.

työ (21 liuskaa) oli tehty Savolaisen osakunnan retkellä. Aiheena on "Vuositöiden kierto Kiuruveden Ryönäjoen Ryönän talossa 1900-luvun alkupuolella". Juha Pentikäisen keruutyö oli laaja, 147 liuskaa ääninauhoista litteoituna. Keruutyön aiheena on "Kuusamon kirkkomatkaperinnettä ja vanhoja seuratapoja". Vuodelta 1960 arkistossa on vain nämä kaksi keruuta. Seuraavalta vuodelta arkistossa on vain yksi keruutyö, Synnöve Forsblomin keruutyö "Lihan palvaamisesta Vakka-Suomessa". Vähitellen vuosittainen keruutöiden määrä alkoi kasvaa niin, että vuonna 1965 on arkistosignum annettu jo yli kuudellekymmenelle kansatieteen keruutyölle. Aihepiirien kir-

jon laajeneminen näkyi myös keruutöissä. Esimerkiksi Henni Appelgrenin keruutyö Peltolan mäkitupalaisyhteisöstä Luhangan Tammi-järvellä edusti periaatteessa uudenlaista kansatiedettä (HY: KA).

Seurasaarisäätiön rahoituksella tehtiin vuosina 1959-1967 kolmessakymmenessäkolmessa kohteessa kylätutkimuksia, joihin opiskelijatkin ottivat osaa. Esimerkiksi vuonna 1965 professori Niilo Valonen järjesti Helsingin yliopiston laitoksen kenttätökurssin Pyhtään Kaunissaaressa. (Kirveennummi & Räsänen 2000, 249). Lukuvuoden 1971-1972 opinto-oppaasta käy ilmi, että kansatieteen cum laude-opintoihin kuului joko kesällä suoritettu kenttätökurssi tai oma keruutyö (Historiallis-kielitieteellisen osaston opinnot 1971-1972). Keruutyön rinnalle oli siis tullut nykyisin täysin vakiintuneen aseman saanut käsite "kenttätö". Opinto-oppaista huomaa, miten painopiste alkoi vähitellen siirtyä keruusta kenttätööhön. Lukuvuoden 1972-1973 kansatieteen cum laudeen kuuluvan kenttätöön suorittamismahdollisuudet olivat joko kenttätökurssi, isompi keruutyö tai pienempi keruutyö yhdistettynä museotekniikan kurssiin ja harjoitteluun. Suositeltavin tapa oli opinto-oppaan mukaan vuosittain touko-kesäkuussa järjestettävä kenttätökurssi. Laudatur-vaatimuksiin kuuluvan kenttätöön määrää tai laatua ei tutkintovaatimuksissa tarkemmin määritelty. "Opiskelijan on syytä ottaa selvää assistenteilta, mitä tutkimusohjelmia on meneillään ja pyrkiä mukaan töihin. Kenttätöön voi suorittaa myös osakuntien tai vastaavien järjestöjen kotiseuturetkellä", todetaan opinto-oppaassa

Yksi kansatieteen laitoksen ensimmäisistä kenttätöyökursseista järjestettiin Pyhtään Kaunissaassa vuonna 1965 professori Niilo Valosen johdolla, joka kuvassa nousee juuri veneeseen. Tulevia kansatieteen professoreita näkyy kuvassa kaksi: assistenttina toiminut Matti Räsänen oikealla ja graduaan varten aineistoa kerännyt Juhani U.E. Lehtonen kolmantena oikealla. Räsänen toimi sittemmin Turun yliopiston kansatieteen professorina ja Juhani U.E. Lehtonen Helsingin yliopiston kansatieteen professorina. Mukana oli myös assistentti Anna-Maria Reinilä (neljäs oikealta). - Kuva Juhani U.E. Lehtonen.

(Historiallis-kielitieteellisen osaston opinnot 1972-1973).

Turun yliopiston kansatieteen oppituolin ensimmäisenä haltijalla, professori Ilmar Talvella on pioneerin rooli kansatieteen muodonmuutoksessa 1960-1970-luvulla. Oppiaineella ei aluksi ollut kenttätöitä varten määrärahaa. 1950- ja 1960-luvulla turkulaisopiskelijoita kehoitettiin hakeutumaan osakuntien järjestämiin kotiseuturetkille. Opiskelijat olivat mukana esimerkiksi Kustavin, Pöytyän, Paimion, Yläneen, Liedon, Auran, Raision, Eurajoen ja Ahlaisten tutkimusretkillä. Ensimmäiset laitoksen omat kenttätöyöt aloitettiin vuonna 1962, jolloin kolme opiskelijaa haastatteli professori Ilmar Talven johdolla Taalintehtaalla muutamien vuorokauden ajan. 1970-luvun alusta lähtien cum laude approbatur -tason opiskelijoille järjestettiin perinnekeruu- ja kenttätöyö-

kursseja. 1960-luvulla niiden järjestämiseen ei olisi uudessa oppiaineessa ollut taloudellisia mahdollisuuksia. Ensimmäiset turkulaiset kenttätöyöryhmät työskentelivät Kuusankoskella, Sorsakoskella ja Korkeakoskella. 1980-luvulle saakka Turun yliopiston kansatieteen tutkimuksen ja samalla myös kenttätöiden painopistealueina olivat teollisuustyöväki ja muut ammattiryhmät, kaupunki- ja taajamakulttuuri sekä maaseudulla teollistumiskaudella 1860-luvulta lähtien tapahtuneet kulttuurimuutokset (Taive 1984, 17, 19, 21, 31-33). Helsingissä ja Jyväskylässä samanlaista erikoistumista ei tapahtunut. Åbo Akademin kenttätöyöt liittyivät yleensä suomenruotsalaisiin.

Se, käytetäänkö kansatieteilijän aineistonkeruumenetelmästä käsitettä keruu vai kenttätöyö ei ole vailla merkitystä. Keruuideologia lähti siitä ajatuksesta, että tutkija menee tut-

kittavien pariin ja konkreettisesti kerää heiltä faktoja - mielellään mahdollisimman paljon - tutkittavasta ilmiöstä. Jos mahdollisimman usea henkilö kertoi asian olevan jollakin tavalla, uskottiin asian totuudenmukaisuuteen. Kenttätyö ei puolestaan ole faktojen mekaanista keräämistä, vaan prosessi on huomattavasti moniulotteisempi. Tarkoituksena on yrittää selvittää, minkälaiset kokemukset ja arvot ovat tutkittaville henkilöille tärkeitä. Yksilön merkitys on suuri. Aluetta tai ryhmää koskevien yleistysten asemasta etsitään haastattelujen subjektiivisia kokemuksia. Kenttätyöideologiaan kuuluu haastattelun lisäksi ympäristön havainnoiminen. 1970-luvulla kenttätyöhön kuului myös ideaalitapauksessa mahdollisimman pitkäaikainen oleskelu, mielellään vähintään vuosi, tutkimuksen kohteena olevassa yhteisössä. Tätä sääntöä ei Suomessa tosin työekonomisista syistä noudatettu. Tavoitteena oli saada mahdollisimman kattava kuva tutkittavan yhteisön elämästä. Kaikki nähty pyrittiin kirjaamaan kenttätyömuistiinpanoihin. Säännösten taustalla on tietenkin funktionalismin vaikutus. Vaikutteet tutkimustapaan tulivat sosiaali- ja kulttuuriantropologiasta (Ehn 1996, 113-114; Hellspong & Löfgren 1968, 141-142).

Ruotsissa uudenlaisen metodologian pioneereja olivat muun muassa Johan Granlund, Åke Daun, Börje Hanssen ja Sven B. Ek. Tutkimuskohteiksi valittiin pienyhteisöjä, kuten ruukkeja, kaupunginosia ja kalastajayhteisöjä (Ehn 1996, 114; Löfgren 1996, 49, 51-53). Uuden kenttätyömetodologian perinpohjainen ymmärtäminen tapahtui Suomessa hitaas-

ti. 1970- ja 1980-luvun kenttätöihin perustuvat tutkimukset ovat yleensä aika mekaanisia ja positivistisia yleisilmeiltään. Menetelmät eivät muuttuneet - vain niistä käytetty nimi muuttui. Suurin muutos tapahtui suhtautumisessa haastateltaviin. Vielä 1950-luvulla kertojien oma elämä ei kiinnostanut tutkijoita juuri lainkaan, mutta kiinnostus kasvoi siinä vaiheessa kun tutkimuskohteeksi tulivat eri ammatti- ja sosiaaliryhmät.

Vuonna 1965 järjestettiin Pohjanmaalla, Vöyrissä, pohjoismaisten kansatieteilijöiden ja folkloristien (NEFA) toimesta ensimmäinen kenttätyöseminaari. Esitelmät julkaistiin kirjana vuonna 1968. Suomalaisista kansatieteilijöistä kirjoittajina olivat sittemmin Åbo Akademin etnologian professorina toiminut Nils Storå (Storå 1968) ja Jyväskylän etnologian professorina toimiva Bo Lönnqvist (Lönnqvist & Vento 1968). Seminaarin osallistujina oli muun muassa edellä mainittu kansatieteen keruutehtävät vastaan ottanut Anna-Maria Reinilä. (Fältarbetet 1968, 169). Voi olla, että keruutehtävien ilmaantuminen Helsingin yliopiston ohjelmaan vuonna 1965 on seurausta nimen omaan Vöyrin seminaarista. Kirjan esipuheessa Urpo Vento toteaa, että seminaarin annin julkaiseminen kirjana katsottiin tarpeelliseksi, koska kenttätyömetodeista ei juurikaan ollut aikaisemmin etnologian ja folkloristiikan piirissä kirjoitettu. Kenttätyömetodologian opetus katsottiin olennaiseksi osaksi tutkijakoulutusta (Fältarbetet 1968, 5).

Kenttätyöt vakiintuvat

Orvar Löfgrenin ja Mats Hellspingin artikkeli etnologisista paikallistutkimuksista (Hellspång & Löfgren 1968) kelpaisi edelleen lähes sellaisenaan kenttätyökurssin oheislukemistoksi. Kun artikkelin ohjeita verrataan kansatieteelliseen kenttätyötapaan 2000-luvulla on kuitenkin havaittavissa kaksi merkittävää eroa. 1960-luvulla ei korostettu haastattelujen nauhoittamisen tärkeyttä kuten nykyisin. Hellspång ja Löfgren esimerkiksi kirjoittavat, että vaikeista, henkilökohtaisista aihepiireistä puhuttaessa kannattaa haastattelijan osoittelevasta siirtää kynä ja muistilehtiö pois kädestään (Hellspång & Löfgren 1968, 146). Nykykansatieteen periaatteiden mukaisesti nauhoittamaton haastatteluaineisto on melkoisen käyttökeltvontota. Muistiinpanojen perusteella rekonstruoidut haastattelut ovat lähes kokonaan haastattelijan valintojen tulosta. Haastateltavien ääni niissä ei kuulu (Arvidsson 2001, 99-100).

Toinen seikka, joka on muuttunut kenttätyön pioneerivaiheesta 1960-luvulla, on tutkimusetiikka. Nykytutkijalla ei tulisi mieleenkään millään tavalla hämätä haastateltavaa informaation saamiseksi. Tutkittavien henkilöiden on koko ajan oltava tietoisia siitä, että he ovat tutkimuksen kohteena (ks. Alver & ai 1998; Snellman 2001a: 30-32). Haastattelun alussa haastateltavalle luetaan eräänlainen miranda, jonka mukaan kaikkea, mitä haastateltava kertoo, voidaan käyttää tutkimuksessa lähteenä, mutta vain tutkimuksessa.

Itse asiassa paikallistutkimuksiin olennaisesti liittynyt osallistuva havainnointi on nykyi-

sen tutkimuseettisen säännösten mukaisesti mahdotonta. Osallistuva havainnoija on "kutsumaton vieras", joka tarkkailee yhteisön elämää eri tilanteissa (Ehn 1996, 116). Suorastaan järkyttävältä tuntuu esimerkiksi se, että Billy Ehn kenttätöitä tehdessään Puolassa asui paikallisessa perheessä tarkoituksenaan havainnoida perheen elämää. Perheessä tiedettiin heidän paikallisyhteisönsä olevan tutkimuksen kohteena, mutta he eivät tietäneet olevansa tutkimuksen yksinomaisena kohteena (Ehn 1996, 121). Vuonna 2001 Billy Ehn järkytti tiedeyhteisöä julkaisemalla tutkimuksen yliopistosta työpaikkana. Osallistuvan havainnoinnin kautta hän tarkasteli yliopistolaisia työpaikan arkielämän pyörteissä. Johtoryhmän kokouksissa riitelevät kollegat eivät tieneet olevansa tutkimuksen kohteena. Omasta mielestäni kirja saa oikeutuksensa siitä, että tutkijat yleensä aika häikäilemättömästi edistävät tutkimustaan "tavallisten" ihmisten kustannuksella mutta eivät suostu itse olemaan tutkimuksen kohteena. Kirjasta seuranneen luottamuspuolan vuoksi Billy Ehn joutui luopumaan laitoksen esimiehen tehtävistä viikon kuluttua kirjan ilmestymisestä (Ehn 2001, 140-141).

Muuttuva kansatiede

1960- ja 1970-luvulla kansatieteen keruutyöt olivat monella tapaa kaavamaisia: nauhoitettuja haastatteluitakaan ei litteroitu, vaan niitä ainoastaan referoitiin, ja aineisto oli kirjoitettava A5-kokoisille lipukkeille. Keruutöissä on aina ensin keruukertomus ja haastateltavien

henkilöiden esittely, ja sen jälkeen referaatit haastateltavien kertomuksista tiettyjen asiainojen alle ryhmiteltynä. Jos haastateltavia oli useita, niin kuin yleensä oli, kaikilta haastateltavilta on pyritty kysymään samat asiat.

Kansatieteen arkistosta löytyy muutamia helmiä, jossa opiskelija on tarttunut ajankoh- taiseen aiheeseen. Yksi tällainen on Eva Liisa Karhusen keruutyö "Ruotsinsuomalaisten kontakteista Uppland Väsbyssä" (HY: KA). Keruukertomuksessaan Karhunen viittaa *Hel- singin Sanomien* samana vuonna ilmestyneeseen artikkeliin, jossa kerrotaan Ruotsiin muu- ton vilkkaudesta. "Suomesta Ruotsiin siirtynei- den määrä nousi viime vuoden aikana ennä- tysmäisen paljon. Vuoden alussa oli Ruotsin työvoimaviranomaisten rekisteröinnin mu- kaan suomalaisia maassa 76 000 ja vuoden lo- pussa 98 000. — Siirtolaisuus on lisääntynyt etenkin Oulun- ja Lapin lääneistä, — " (He Sa 27.1.1970). Artikkelin ei liene vaikuttanut ke- ruutyön aiheen valitsemisen, koska Karhunen kertoi tehneensä haastattelut jo vuoden vaih- teessa 1969-1970. Haastateltavia Karhusella oli kolme. Tutkimusongelman hän määrittelee seuraavasti: "Keruutyöni aiheena on saada mahdollisimman tarkka kuva suomalaisten siirtolaisten kontaktirunsaudesta. Tässä olen jäsennellyt ne niin, että ensin huomioin suo- malaisiin suuntautuvat kontaktit, sekä vanhas- sa että uudessa kotimaassa, ja lopuksi ruotsa- laisiin suuntautuvat kontaktit."

Karhunen kuvailee yhteisöä osallistuvan havainnoinnin keinoin:

Paikkakunta sijaitsi n. 30 km Tukholmasta luotee- seen ja kuulin sen mainittavan erittäin suomalais- pitoiseksi, mutta mitään prosenttilukuja ei ole ta- kanani. Upplands Väsby oli luonteeltaan saman- lainen kuin kaikki asumataajamat Tukholma-Up- sala radan varrella. Ne elävät Tukholman varjossa ja saavat elinvoimansa siitä. Liikenne suuntautuu vilkkaana Tukholmaan, ei Upsalaan, ja useat työs- kentelevät itse kaupungissa. Upplands Väsbyn kes- kus on pieni, vaikkakin alue on melkoisen laaja. Keskustaan sijoittuvat kunnalliset virastot, muuta- mat ostoskeskukset, pankit, joita on runsaslukuinen määrä, ja paikkakunnan ainoa yhdistetty ravinto- la-elokuvateatteri-baari-tanssilava-tila, jonka tehtä- vät vaihtuvat viikonpäivien mukaan. Kaikki tämä oli noussut aseman ympärille. Juna-asemalta kah- den kilometrin päässä sijaitsi Löwenströmskan sai- raala (Löwenströmska Sjukhuset), joka tässä keruu- työssä haastateltavien osalta näyttelee suurta osaa.

Ikävä kyllä ajan tavan mukaan haastatteluja ei ole litteroitu. Siitä huolimatta esimerkiksi kuvaukset elämäntavasta Ruotsissa, Suomes- ta tulevien pakettien sisällöstä ja elämäntavan muuttumisesta ovat mielenkiintoista luettavaa nykytutkijallekin:

Vuoden -68 olivat molemmat perheenpää- t aher- taneet suomalaisella sisulla kerätäkseen autorahat kokoon. Eila kertoi nauraen: 'Minulla on viisi vir- kaa ja kuusi nälkää'. Ja virkoja oli tosiaankin viisi: päivällä kioskinhoitajana, kulkevien kioskivaunu- jen hoitajana, illalla Tukholmassa kahden pankin siivous, yöllä Upplands Väsbyn postin siivous, ja kaikki kävi hyvin kun liukkaasti liikkui. Kuusi näl- kääkin piti melkein paikkansa, sillä yhteisverotuk- sesta johtuen tuli lisäveroja yli 4 000 kruunun edes- tä, mutta kaiken harmin kuitenkin korvasi upou- si auto pihamaalla.

Kaikki perheen jäsenet ottavat innokkaasti osaa pakettien sisällön valmistamiseen. Mummo tekee karvalankaisia tyynynpäällisiä, äiti leipoo kotileipää ja karjalanpiirakoita sekä kirnuua voita. Eeva-sis-

ko lähettää valmistamia leivonnaisia ja virkkamia aamutossuja. Pikkuveli Antti ostaa suomalaista paukkupurukumia ja Sisu-pastilleja. Lisäksi paketit [Suomesta, H.S.] sisältävät tekstiilejä: pöytäliinoja, pyyhkeitä ja aamutakkeja sekä yöpaitoja. Kirsti lähettää kotiin päin ruotsalaisia käyttöesineitä ja vaatetavaraa.

Kun Yrjön pojanpoika soitti ukille [Ruotsiin] ja pyysi magnetofonia, ei nauhoittaakseen koulutunteja vaan pop-musiikkia, ei ukki voinut muuta kuin ihmetellä tätä maailmanmenoa.

Yrjön matkailu suuntautuu nykyään joka vuosi jonkin etelänmaille. Perhe on jo vierailut Tunisiasa, Turkissa, Espanjassa, Kanarian saarilla ja Mustalla merellä. Mutta tämä ei ole vaikuttanut Suomen matkojen vähenemiseen.

Karhunen sai 49 lipuketta laajasta keruutyöstään hyvän arvosanan, mikä kertonee, että assistenttikin arvosti ja ymmärsi opiskelijan modernin otteen. Saman arvosanan sai samoihin aikoihin keruutyönsä palauttanut Leena Tuomikoski keruutyöstään "Helsinkiläisen työläisperheen kotitaloudesta 1930-luvulla" (HY:KA). Tuomikoski on keruutyötään (100 lipuketta) varten haastatellut yhtätoista naista Kustaankartanon vanhainkodissa Helsingissä. Hän on esittänyt haastateltavilleen kysymyksiä seuraavista aihepiireistä: asunto, ruokatalous, siivous, pyykinpesu, talouden apuvälineet, käsityöt, henkilökohtainen puhtaus, alivuokralaiset ja vapaa-aika. Aihepiirit, joita hän ei ole voinut luokitella perinteisten kansatieteelliselle tutkimukselle ominaisten asiasanojen alle, hän on kirjannut kohtaan sekalaisia tietoja. Aineisto on ryhmitelty siten, että eri vastaajien kertomukset on esitetty peräkkäin aihepiireittäin. Suomalaiseen kansatieteeseen

melko vast'ikään rantautunut kiinnostus yksilöön näkyy keruutyössä. Tuomikoski on kirjannut kaikkien haastateltavien lyhyen elämäkerran keruutyön alkuun. Esimerkiksi:

Naima, s. Alastarossa, missä joutui huutolaiseksi 5 v. Kävi rippikoulun ja muutti kihlattuna Helsinkiin, jossa meni pian naimisiin. Mies Emil oli rakennuksella töissä. Asuivat Toukolassa, vankilan esimiehen Siron talossa, jota kautta mies pääsi vanginvartijaksi Keskusvankilaan. Haastateltava oli ollut kihloissa kerran ennenkin Alastarossa, mies oli kuollut ennen kuin avioliitto ehdittiin solmia. Morsiamelle syntyi tytär, joka tuli mukana Helsinkiin. Muita lapsia ei syntynyt. Naima oh itse ollut Arabiassa töissä alusta asti.

Ellen s. 1895 Pohjan pitäjässä. Tuli Helsinkiin työtä hakemaan v. 1916 ja pääsi siivoojaksi Marian sairaalaan. 1925 meni naimisiin, mies oli autonkuljettajana Knieffillä. Avioliitosta ei lapsia, mutta miehellä oli yksi lapsenelatus harteillaan, joka oli suurin menoerä taloudessa. Vaimo siirtyi sairaalasta Wärtsilän siltatehtaalle, jossa oli töissä kymmenet vuodet. Mies joi paljon. Taloutta vähän helpotti että hän sai alennuksella Knieffiltä joskus lihaa ja makkaraa.

Ida s. 1903 Viipurissa. Isä oli rautatieläinen. Meni Viipurissa naimisiin v. 1922. Mies oli mylläri, ja hän muutti perheineen Helsinkiin 1936 OTK:n mylläriksi. Vaimo sai Viipurissa turkkurin opin, käytyään sitä ennen kansakoulun ja yksityisen kauppakoulun. Helsingissä koti sijaitti Hämeentielle, perheessä oli kolme lasta, joista vanhin Helsinkiin tullessa 12-vuotta. Mies joi, jonka vuoksi avioero myöhemmin. Vaimo koko ajan Helsingissä turkkurin töissä, eikä saanut ulkopuolista apua taloustöihin.

Alma s. 1892 Helsingissä. Oli käynyt viisi luokkaa vapaa-oppilaana Svenska frutimmerskolania. Isä oli kivityömies. Hän itse koulunkäynnin jälkeen valokuvaamossa retuseeraus-työssä. Vuonna 1916

meni avioliittoon putkiasentajamiehensä kanssa. Kaksi lasta. Eivät asuneet kaupungin rajojen sisäpuolella, vaan Malmilla, erään huvilan yläkerrassa, kunnes alkoivat rakentaa omaa taloa työläisomakotialueelle ja saivat sen valmiiksi 1922, miehen päästyä pois vankileiriltä, jonne oli punakaartilaisena joutunut.

Keruutyön alku on siis lupaava: minkälainen elämäkulkujen kirjo haastatteluissa onkaan tullut esille. Minkälaista tietoa saamme esimerkiksi viimeksi esitellyn Alman elämästä Malmilla? Ei kovinkaan monipuolista, täytyy todeta:

Ensimmäinen asunto oli erään huvilan yläkerrassa oleva vinttikamari. Vuonna 1918 ostimme oman palstan Malmilta. Vuonna 1922 saimme valmiiksi osittain itse rakentamamme talon, jossa alakerrassa huone ja keittiö, yläkerrassa yksi huone. Kamarissa nukuimme kaikki. Talossa oli puulämmitys. Sauna oli eri rakennus pihalla.

Mies oli kaupungissa töissä, jonne ei sopivia kulkuyhteyksiä. Piti kulkea junalla ja asemalle oli kahden kilometrin matka. Minun piti nousta ennen viittä laittamaan miehelle jotain lämmintä ja eväitä. Kahvia hän useimmiten joi, välillä söi kaurapuroa. Illalla olin keittänyt soppaa tai puuroa ja sitä hän otti pakkiin evääksi ja voileipiä lisäksi. Hän saattoi lämmittää työpaikallaan ruuan. Kun rahatilanne helpotti, mies söi aterian kuppilassa. Koska mies oli raskaassa työssä piti päivällisen olla liharuokaa. Kaupasta ostin sianlihaa ja keittolihaa, sunnuntaina oli paisti. Säilöin paljon. Sieniä ja oman puutarhan marjoja, en metsämarjoja.

Kerran viikossa oli luuttuaminen. Mies auttoi kopestelemissa, mutta naapurit tuli valittamaan siitä. Ei miehen sopinut tehdä naisten töitä, muuten toisten miesten vaimotkin olisi alkaneet vaatia."

Ne [käsityöt, H.S] oli ilo minun elämässäni. Meillä oli ompelukone. Suurinpiirtein ompelin kaikki vaatteet, paitsi en päällystakkia.

Aineiston niukkuus kertoo siitä, 1970-luvun alussa suomalaisessa kansatieteessä elettiin murrosaikaa, haluttiin tehdä uudenlaista tiedettä, mutta ei vielä oikein osattu. Täysin perinteistä linjaa edustaa samoihin aikoihin keruutyönsä palauttanut Helena Pohjanmäki, jonka aiheena oli "Heinänteko Kinnulan pitäjässä" (HY: KA). Hän oli haastatellut suomen kielen cum laude -työtä varten kolme vuotta aikaisemmin 30 henkilöä. Kansatieteen keruutyötä varten hän oli poiminut 12 henkilön tiedot. Haastattelut käsittelevät aikaa ennen murrosta. Heinämäen haastateltavat muistelivat vuosisadan alun heinäntekoa. "Vanha perimätieto on säilynyt Kinnulassa hyvin, koska pitäjän väestö on melko paikallaanpysyvää, ja vanhoja haastateltavia löytyi riittämiin" kuvaili Pohjanmäki haastattelutilannetta. Haastatteluissa käsiteltiin seuraavia aihepiirejä: eväät, heinä, heinähäkki, heinäkota, heinämaat, heinänteko aika, heinäntekovalineet (hanko, harava, koivunlatvat, kovasin, navari, parkkirauta, poltinora, sapilaat, sirppi, suosukset, talikko, takkavitsa, viikate, viikatteenterän teroittaminen), heinätalkoot, heinävaatteet, kuivaaminen (haasia, heinäkasa, heinäko, heinäseiväs, pieles, ruko, suova, tuurikas, väkkylä), kuljetus (lana, reki), lato. Esimerkiksi eväistä ja heinävaatteista haastateltavat kertovat seuraavasti:

Lähdettäessä kymmenien kilometrien päähän nevalle heinäntekoon, otettiin mukaan piimäleili, tuohikontti ja suolakopsa. Kontissa oli voita ja rieskaa sekä puuro- ja kahvitarvikkeita. Tapana oli, että haravamiehet keittivät pari kertaa päivässä ohra- tai ruispuuroa. Kahvia juotiin 3-4 kertaa päivässä. Miehillä oli mukana myös 'sormenvahvuista' tupakkaa, ns. 'pölkkytupakkaa'.

Kemijoen dokumentointi tehtiin siinä mielessä osallistuvan havainnoin keinoin, että kenttätöntekijä kulki töntekijöiden mukana, yöpyi uittopiireissä ja ruokaili työryhmän kanssa. Työvälineenä ei ollut kuitenkaan uittokeksi vaan kamera. Kuvassa kokkiveneet Kemijoen rannassa toukokuussa 1986. - Kuva Hanna Snellman.

Heinää tehtiin tavallisissa työvaatteissa. Naisilla oli pumpulimekot ja huivit päässä. Jaloissa heillä oli tuohivirsut, jotka oli tehty tuohisiisnoista kutomalla. Miehillä oli jaloissaan yleensä pieksut, jotka olivat yksipohjaiset, nauhoilla sidottavat ja lyhytvartiset.

Vähitellen kenttätökurssien järjestäminen vakiintui niin, että opiskelijat eivät enää itse valinneet kenttätöidensä aiheita, vaan osallis-

tuivat assistentin johtamalle kenttätökurssille. Kenttätö tuli vähitellen olennaiseksi osaksi kansatieteilijän työtä. -

Omista kansatieteellisistä kenttätöistäni viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana huomaa kansatieteellisen tutkimustavan täydellisen muuttumisen. Kun 1980-luvun puolivälissä tein Museoviraston työväenkulttuuri-projektissa Elannon leipätehtaan töntekijöi-

den haastatteluja Helsingissä pro gradu-tutkielmaani varten, oli tavoitteena edelleen kerätä faktoja. Käytössäni oli temaattinen kyselyrunko, jota tosin en orjallisesti noudattanut. En edes etsinyt yhteismitallista, vertailukelpoista aineistoa, mikä tuntui tuolloin suurelta uudistukselta aikaisempiin työväentutkimuksiin verrattuna. Tavoitteena oli kuitenkin käsitellä kaikkia kysymysrungon kysymyksiä, jos se vain oli mahdollista. Nauhoitin ja litteroin vain osan haastatteluista. Työekonomisista syistä osa haastatteluista perustui haastattelun aikana tekemiini muistiinpanoihin. Heti haastattelun jälkeen kirjoitin haastattelut puhtaaksi. Tässä vaiheessa kieli köyhtyi ja typistyi. Rekonstruoituihin haastatteluihin jäi varmaan virheitäkin. Toimin kuitenkin täysin kenttätyökurssilla saamani opetuksen mukaisesti: kysyin kansalta ja kirjasin vastaukset ylös (ks. Yliaho & Snellman 1991).

Aloitin Kemijokivarren tukkilaisia käsittelevän väitöskirjatutkimukseni samaisessa Museoviraston työväenkulttuuriprojektissa. Siinä vaiheessa en tiennyt tutkimuksen johtavan väitöskirjaan, vaan kyseessä oli museaalinen dokumentointi. Kesällä 1986 vietin pitkiä aikoja Kemijokivarressa osallistuvana havainnoijana. Kuljin työporukoiden mukana veneessä jokivarressa ja yövyin uittomiesten ja kokkien kanssa erämaan uittopirteissä. Kemijokisuun erottelulla havainnoin työyhteisöä, jonka jäsen olin itse ollut muutama kesä aikaisemmin. Katselin, kuuntelin, valokuvasin ja kirjoitin muistiin näkemääni. Nauhuria minulla ei ollut mukana, mutta en olisi sitä tarvinnutkaan, koska tarkoitukseni ei ollut erityi-

sesti haastatella. Veneeseen se ei olisi mukaan mahtunutkaan. Ikään kuin reliktinä perinteisestä kansatieteilijän työkalupakista kaikille kesällä 1986 Kemijoen Uittoyhdistyksen palveluksessa olleille jaettiin kyselylomake, jossa kysyttiin "kansatieteellisesti mielenkiintoisia" työuraan ja koulutukseen liittyviä kysymyksiä. Työnantajani Museovirastossa piti lomakkeen jakamista kaikille työntekijöille hyvänä ideana. Oman tekemiseni ja työnantajan hyväksymisen taustalla oli kansatieteen traditio, "näkymättömät tutkintovaatimukset", hiljainen tieto, josta Orvar Löfgren käyttää nimitystä "dolda läroplan" (Löfgren 1996, 87). Kyselytoiminnalla oli niin vahva asema suomalaisessa kansatieteessä vielä 1980-luvulla, että tutkimuksen tekeminen ilman jonkinlaista kyselyä tuntui haaskaukselta. Todellisuudessa kysely ei ollut tuloksellinen. Kaikki työntekijät täyttivät nimettömän kyselyn - se tehtiin työnjohtajan läsnäollessa - mutta kirjoitushommiin tottumattomia miehiä vähän nauratti kysymysten luonne (Snellman 1996).

Kun muutamaa vuotta myöhemmin tein haastatteluja väitöskirjaani varten, oli itsestään selvää, että nauhoitin ja litteroin tekemäni haastattelut. Omalta osaltani vaikutteet kenttätyötapoihin tulivat oral history -tyyppisestä tutkimuksesta. Enää ei tullut kysymykseenkään pelkkä faktojen etsiminen, vaan aihepiiriä lähestyttiin kokonaisvaltaisemmin (Hareven 1982, 371-382). Tavoitteena oli kulttuurianalyysi, jossa pyritään ymmärtämään ihmisten toimintaa ja sen motiiveja mahdollisimman hyvin. Ratkaisevin ero aikaisempaan tapahtui 1990-luvun alussa, jolloin refleksiivi-

syys rantautui suomalaiseen kansatieteeseen (Löfgren 1996, 56-59, 72-75). Lena Gerholmin teos *Etnologiska visioner* (1993) on vaikuttanut vapauttavasta varmaan moneen suomalaiseen kansatieteilijään. Vihdoinkin heitettiin positivismiin viitta harteilta ja otettiin käyttöön - tosin äärimmäisen lähdekriittisesti - itse kenttätöntekijä. Tähän murrokseen saakka kansatieteilijät olivat tottuneet kirjoittamaan kolmannessa persoonassa ja piilottamaan oman henkilökohtaisen, usein kotipiiristä lähteneen kiinnostuksen tutkimusaiheeseen (Snellman 1999). Vasta 1990-luvulla suomalaisessa kansatieteessä lopullisesti luovuttiin faktojen etsimisestä. Edelleen etsitään tietenkin tietoa, mutta haastattelutilanteessa ideana on pikemminkin etsiä subjektiivisia totuuksia kuin totuutta yleensä.

Vuonna 1999 aloitin kenttätöitä Suomen Akatemian rahoittamassa hankkeessa "Göteborg - the largest village of the Salla parish". Olin aloittamassa tutkimusta Göteborgissa asuvien Suomen Lapin läänin alueelta muuttaneiden keskuudessa. Ensimmäiseen haastatteluun mennessäni minulla ei ollut laadittuna minkäänlaista kysymysrunkoa eikä oikeastaan mielessänikään muuta kuin se, että toteutan haastattelun elämänkulkuhaastatteluna. Lähestyin kaikkia haastateltaviani nöyrästi kertoen, että en tiedä Göteborgista mitään, mutta että sen sijaan tunnen aika hyvin heidän lähtöalueensa Suomen Lapin. Oli vain muutamia sellaisia kysymyksiä, jotka esitin kaikille haastateltavilleni. Nämä koskivat vanhempien ammattia, sisarusten lukumäärää, koulutusta, työkokemusta, muuttopäätöstä,

asumisuraa ja synnyttäneillä synnytyskokemuksia vieraalla kielellä. Noin kymmenen haastattelun jälkeen aloin tunnistaa samoja teemoja haastateltavien kertomuksista, joten saatoinkin kysyä, oliko heillä ollut vastaavanlaisia kokemuksia. Tutkimusetiikassa olin tarkka. En esimerkiksi tehnyt osallistuvaa havainnointia muuta kuin esiymmärryksen saavuttamiseksi. Minusta ei olisi ollut eettistä havainnoida suomalaisia esimerkiksi suomalaistansseissa, kirkossa tai kirpputorilla, koska minulla ei olisi ollut mahdollisuutta kertoa heidän olevan tutkimuksen kohteena. Samasta syystä en ole käsitellyt tutkimuksessani haastateltavien lapsia. Haastateltavien koteihin liittyvissä analyysissä yritin olla mahdollisimman hienotunteinen. Ensimmäistä kertaa oman tutkijaurani aikana anonymisoin tutkimuksessani sekä henkilö- että paikannimet (Snellman 2001b; Snellman 2001c; Snellman 2002; Snellman 2003).

Se, kuka haastattelun tekee, heijastuu nykytietämyksen perusteella myös kerättyyn aineistoon. Pienetkin haastateltavaa kannustavat nyökähdykset ja ynähdykset, siis ruumiin kieli, ohjaavat haastateltavaa vastauksissaan puhumattakaan siitä, mikä merkitys tehdyillä kysymyksillä on (Wolf-Knuts 2000, 31). Klassinen esimerkki siitä, miten erilaisia tutkimustuloksia voidaan samasta kohteesta saada on meksikolainen Tepoztlán-kylä. Robert Redfieldin tutkimuksessa vuodelta 1930 *Tepoztlán - The Mexican Village* kylä kuvailaan "onnellisena yhteisönä", Gemeinshafin (Redfieldillä folk society) malliesimerkkinä. Parikymmentä vuotta myöhemmin, vuonna 1951, ilmestyi

Oscar Lewisin tutkimus *Life in a Mexican Village, Tepoztlán restudied*, jossa samainen kylä esitetään Geschellschaftin malliesimerkkinä, "onnettoman" yhteisönä. Kylä ei voinut parissakymmenessä vuodessa muuttua täysin vastakkaiseksi, joten tutkimusraporttien erilaisuus selittyy kenttätövalinnoilla. Pari vuotta Lewisin tutkimuksen ilmestymisen jälkeen Redfield julkaisi artikkelin, jossa hän pohtii syytä tutkimustulosten erilaisuuteen. Tässä pohdinnassa kiteytyy myös kansatieteellisen kenttätöproblematiikan ydin: "There are hidden questions behind the two books that have been written about Tepoztlán. The hidden question behind my book is, 'What do these people enjoy?' The hidden question behind Dr. Lewis's book is, 'What do these people suffer from?' " Molempien tutkijoiden tavoitteena oli ollut saada kokonaiskuva meksikolaisen kylän elämästä, mutta he kiinnittivät huomioita erilaisiin asioihin arkipäivän elämässä. Kumpikaan tutkijoista ei ole väärässä, sillä oikein tulkittuna tutkimukset täydentävät toisiaan (Asplund 1991, 44-46).

Empatiakyky ja positiivinen uteliaisuus ovat erinomaisia - jopa välttämättömiä - ominaisuuksia kenttätötekijälle. Haastattelijan on hyvä olla innostunut tutkimuskohteestaan ja kiinnostunut haastateltavien elämästä (Ukkonen 2000, 75). Innostuksella on kuitenkin rajansa. Liiallinen myötäeläminen saattaa johdatella haastateltavaa kertomaan juuri sellaista, mistä hän uskoo haastattelijan olevan kiinnostunut (Alver & ai 1998, 68). On hämmästyttävää, kuinka paljon empaattinen haastatteliija tulee kertoneeksi omasta elämästään

haastattelun kuluessa. Itsestään kertominen on jopa välttämätöntä, koska se tasapainottaa muutenkin epätasa-arvoista haastattelijan ja haastateltavan välistä suhdetta. Tästä syystä on vain "reilua" haastattelijan puolesta kertoa jotakin myös itsestään. Haastateltavilla on usein ymmärrettävä tarve paikallistaa haastattelijansa (Wolf-Knuts 2000, 23, 31). Göteborgissa tekemissäni haastatteluissa näkyvät omat kiinnostuksen kohteeni. Koska itse olin muuttanut Lapista kaupunkiin, pystyin samaistumaan haastateltavien elämänmuutokseen. Itselläni oli pieniä lapsia, joten minua kiinnostivat myös työn ja perheen yhteensovittamisen ongelmat.

Kansatieteilijän työkalupakissa pitää empatiakyvyn lisäksi olla kyky tietää rajansa. Omalla kohdallani etäännyminen tutkimuskohteesta on ollut helppoa siksi, että en ole ollut osallisena siinä, mikä kenties on ollut haastateltavilleni määräävin tekijä heidän elämässään, nimittäin ruotsinsuomalaisuutta. Tähän liittyyen voi pohtia, onko minulla itse asiassa oikeutta tutkia ruotsinsuomalaisia. Vähemmistöihin liittyvässä tutkimuksessa on jo pitkään ollut vallalla ajatus, että vähemmistön edustajilla pitäisi viimeinkin olla mahdollisuus oman kulttuurinsa tutkimukseen. Keskustelua käydään vilkkaasti esimerkiksi alkuperäiskansojen keskuudessa.

Koska oletin, että pyrkimyksistäni huolimatta keräämäni aineisto heijastaisi liikaa omia käsityksiäni, rekrytoin vastikään Suomesta Ruotsiin muuttaneen kansatieteen opiskelijan tekemään haastatteluja. Ideana oli, että hän erilaisessa elämäntilanteessa olevana

(nuori, lapseton, eteläsuomalainen ja juuri Göteborgiin itse muuttanut henkilö) kiinnittäisi huomiota erilaisiin asioihin kuin minä. Kehotin haastattelijaa kysymään sellaisia kysymyksiä, joita hän itse piti tärkeinä. Oma roolini tämänkin haastattelijan työssä oli toki keskeinen siksi, että hän oli saanut kenttätutkimuksen minun yliopistossa pitämälläni kurssilla ja lisäksi siksi, että hän oli litteroinut muutamia Göteborgissa tekemiäni haastatteluja orientoituen näin aiheeseen. Hänellä oli käytettävissään myös kirjoitusvaiheessa olevan tutkimukseni sisällysluettelo. Haastattelijan taustan erilaisuus näkyy siinä, että haastateltavat kuvailivat Lappia ja sen luontoa enemmän tutkimusavustajalle kuin minulle. Lapsiperheen arki ei myöskään haastatteluissa ollut yhtä keskeisellä sijalla.

Maahanmuuttajat odottavat tutkijoitaan

Metodologinen uudistuminen ja teoreettinen keskustelu on Suomen kansatieteeseen tullut yleensä suodattuneena Ruotsin kautta; suomalaisen kansatieteen ymmärtämiseksi ruotsalai-

sen etnologian tuntemus on siis tärkeää. Molemmilla mailla on kuitenkin myös erityispiirteensä. Suomalainen mauste kansatieteellisessä tutkimuksessa on sen pioneerivaiheeseen kuuluva suomalais-ugrilainen juonne. Talonpoikaiskulttuurin dokumentoinnin lisäksi etsittiin yhteisiä suomalais-ugrilaisia juuria. Itenäistymiseen saakka suomalaisia tutkijoita kävi keruumatkoilla - myöhemmin kenttätöissä - suomalais-ugrilaisten kansojen keskuudessa. Ja käy edelleen. Parhailaan kansatieteilijät tekevät kenttätöitä esimerkiksi Marinmaalla. Yhteisiä juuria ei tosin enää etsitä.

Paikallisyhteisötutkimuksissa suomalaisilla oli kaksi päälinjaa, kylätutkimukset ja työväentutkimukset. Lähes kokonaan ruotsalaisena pysynyt mauste sen sijaan on maahanmuuttajiin liittyvät tutkimukset. Maahanmuuttajista tuli Ruotsissa jo 1970-luvun alussa keskeinen tutkimuskohde johtuen maahanmuuttajien määrästä ja näkyvyydestä ruotsalaisessa yhteiskunnassa (Hallberg 2001, 183-185). Suomessa aihepiiri on tullut keskeiseksi vasta 1990-luvulla. Silti monet maahanmuuttajaryhmät odottavat vielä tutkijoitaan.

ARKISTOAINEISTO

Helsingin yliopisto, Kansatieteen arkisto, keruutyöt (HY: KA):

Aarnio, Ritva 1965: Tekstiileistä Vehkalahdella. N:o 62.

Appelgren, Henni 1964: Peltolan mäkitupalaisyhteisö (Luhangan Tammijärvellä). N:o 27.

Forsblom, Synnöve 1961: Lihan palvaamisesta (Vakka-Suomi). N:o 3.

Karhunen, Eva-Lisa 1970. Ruotsinsuomalaisten kontakteista Upplands Väsbyssä. N:o 139.

Hanna Snellman

Leskelä, Matti 1962: Vanha leipäkauppa Askolan Monninkylästä Helsinkiin ja Porvooseen. N:o 4.
Nukannen, Umo 1960. Vuositöiden kierto Kiuruveden Ryönäjoen Ryönän talossa 1900-luvun alkupuolella. N:o 1.
Pohjanmäki, Helena 1970. Heinänteko Kinnulan pitiäjässä. N:o 141.

Pentikäinen, Juha 1960. Kuusamon kirkkomatkaperinnettä ja vanhoja seuratapoja (litteroidut ääninauhoista). N:o 2.
Rautakorpi, Helena 1970. Petäjäveden kansanomaisista juhlaruoista ja juhlista. N:o 138.
Tuomikoski, Leena 1970. Helsinkiläisen työläisperheen kotitaloudesta 1930-luvulla. N:o 140.

KIRJALLISUUS

- Alver, Bente Gullveig & Orjar Øyen 1998:* Etik och praktik i forskarens vardag. (Översättning Sven Erik Torhell). Lund: Studentlitteratur.
- Arvidsson, Alf 2001:* Etnologi. Perspektiv och forskningsfält. Lund: Studentlitteratur.
- Asplund, Johan 1991:* Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Ehn, Billy 1996:* Närhet och avstånd. Billy Ehn ja Orvar Löfgren, Vardagslivets etnologi. Reflektioner kring en kulturvetenskap, 89-182. Stockholm: Natur och kultur.
- 2001: Universitetet som arbetsplats. Reflektioner kring ledarskap och kollegial professionalism. Lund: Studentlitteratur.
- Fältarbetet. Synpunkter på etno-folkloristisk fältforskning. (Nefa's publikationer nr .1). Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Svenska Litteratursällskapet i Finland 1968.
- Gerholm, Lena 1993:* Etnologiska visioner. Femton forskare reflekterar kring sitt ämne. (Red. Lena Gerholm). Stockholm: Carlssons.
- Hallberg, Margareta 2001:* Etnologisk koreografi. Att följa ett ämne i rörelse. Nora: Bokförlaget Nya Doxa.
- Hareven, Tamara K. 1982:* Family time & industrial time. The relationship between the family and work in a New England industrial community. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hellspong, Mats & Löfgren, Orvar 1968:* Etnologiska lokalundersökningar. Fältarbetet. Synpunkter på etno-folkloristiks fältforskning, 140-150. (Nefa's publikationer nr.1). Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- Helsingin Sanomat 27.1.1970.*
- Helsingin yliopiston ohjelma lukuvuonna 1958-1959. Helsinki 1958.
- Helsingin yliopiston ohjelma lukuvuonna 1960-1961. Helsinki 1960.
- Helsingin yliopiston ohjelma 1961-1962. Helsinki 1961.
- Helsingin yliopiston ohjelma lukuvuonna 1964-1965. Helsinki 1964.
- Helsingin yliopiston ohjelma lukuvuonna 1967-1968. Helsinki 1967.
- Helsingin yliopiston ohjelma lukuvuonna 1969-1970. Helsinki 1969.
- Herlin, Ilkka 1993:* Kivijalasta harjahirteen. Kustaa Viikunan yhteiskunnallinen ajattelu ja toiminta. Helsinki: Otava.
- Historiallis-kielitieteellisen osaston opinnot 1971-1972. Helsingin yliopisto 1971.
- Historiallis-kielitieteellisen osaston opinnot 1972-1973. Helsinki 1972.
- Kirvennummi, Anna & Räsänen, Riitta 2000.* Suomalainen kylä kuvattuna ja muisteltuna. (Suoma-

- laisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 777). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lehtonen, Juhani U.E.* 1972: U.T. Sirelius ja kansatiede. (Kansatieteellinen arkisto 23). Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Lehtonen, Juhani U.E.* 1997: Kenttätutkimuskoe Tammelan Portaassa vuonna 1996. Anna Maria Viljanen ja Minna Lahti (toim.), Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätyöstä, 282-290. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura.
- Löfgren, Orvar* 1996: Ett ämne väljer väg. Billy Ehn ja Orvar Löfgren, Vardagslivets etnologi. Reflektioner kring en kulturvetenskap, 13-87. Stockholm: Natur och kultur.
- Lönnqvist, Bo & Vento, Urpo* 1968: Skolbarnen som traditionsbärare och sagesmän. Fältarbetet Synpunkter på etno-folkloristikens fältforskning, 78-92. (Nefa's publikationer nr. 1). Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- Niilo Valosen kirjallista tuotantoa 1939-1972. Helsinki: Seurasarisäätiö 1973.
- Snellman, Hanna* 1996: Tukkilaisen tulo ja lähtö. Kansatieteellinen tutkimus Kemijoen metsä ja uittotyöstä. (Scripta Historica 25, Oulun Historiaseuran julkaisuja). Oulu: Oulun Historiaseura.
- 1999: Kansatieteilijä lapsuutensa maisemissa. Marja Tuominen & Seija Tuulentie & Veli-Pekka Lehtola & Mervi Autti (toim.), Tunturista tupaan. Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit, osa 2, 137-144. (Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja C. Katsauksia ja puheenvuoroja 33). Inari: Kustannus-Puntsi.
 - 2001a: Khants' Time. (Kikimora Publications Series B: 23). Helsinki: Aleksanteri institute.
 - 2001b: Ruottiin lähössä! Ruotsinsuomalaisten muuttoliike Etelä-Ruotsiin 1960-1970-luvulla. Historiallinen Aikakauskirja 3/2001: 293-299
 - 2001c: Hellan ja paanan välissä. Matti Hannikainen & Mikko Salasuo (toim.), Elämän muotoja. Kertomuksia yksilöstä ja yhteiskunnasta, 119-135. Helsinki: Koala kustannus.
 - 2002: Vivencias de la emigración. Historia, Antropologia Y Fuentes Orales 28 Escenarios Migratorios: 59-72.
 - 2003: Sallan suurin kylä - Göteborg. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Srorå, Nils* 1968: Frågelistan - ett insamlingsmedel. Fältarbetet Synpunkter på etno-folkloristikens fältforskning, 59-77. (Nefa's publikationer nr. 1). Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- Talve, Ilmar* 1979: Suomen kansankulttuuri. Historiallisia päälinjoja. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 355). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1984: Turun yliopiston kansatieteen laitos 1958-1983. (Scripta Ethnologica 34. Turun yliopiston kansatieteen laitoksen julkaisuja). Turku: Turun yliopisto.
- Ukkonen, Taina* 2000. Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 797). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Wolf-Knuts, Ulrika* 2000. Ett bättre liv. Finlands-svenskar i Sydafrika - om emigration, minnen, hemlängtan och nostalgi. (Migrationsstudier B 4). Abo: Migrationsinstitutet.
- Vuorela, Toivo* 1977: Suomalainen kansankulttuuri. (2. painos) Porvoo: WSOY.
- Yliaho, Timo & Snellman, Hanna* 1991: Tehtaalainen Helsingissä. (Työväenkulttuuriprojektin julkaisu 6). Helsinki: Museovirasto.

TUTKIJAT KENTÄLLÄ

Toimittaneet

Pekka Laaksonen, Seppo Knuutila ja Ulla Piela

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA • HELSINKI

Kalevalaseuran vuosikirja 82

Taitto Eija Hukka

ISBN 951-746-516-5

ISSN 0355-0311

www.finlit.fi

RT-Print Oy

Pieksämäki 2003